

• פרק ז •

כניסת נזיר לבתי חולים

בעולם שאנו חיים בו כיום, חולים רבים מטופלים ומאושפזים בבתי חולים, שהינם לרוב מבנים גדולים שבהם מאות חולים.¹⁷¹ בבתי חולים אלו יש בכל יום כמה מקרי פטירה, וכן נערכים בהם מדי יום ניתוחים שבהם מוציאים אברים מגופם של המנותחים, ואברים אלה מטמאים מדין 'אבר מן החי'.¹⁷² בבתי חולים אלו יש גם חדרי מתים, וכן חדרי יולדות שבהם נפלים המטמאים גם הם.¹⁷³ למרות זאת, פעמים צריך הנזיר להיכנס לבית חולים כדי לעבור בדיקה או טיפול רפואי, או כדי לבקר חולה או להתלוות אליו.

בפרק זה נברר מהם החששות ההלכתיים המצויים בבתי החולים, וכיצד על הנזיר לנהוג לנוכח מציאות זו. יש משמעות הלכתית לסיבה שבגינה הנזיר צריך או רוצה להיכנס לבית החולים, וכדלהלן.

א. החששות ההלכתיים שקיימים במבנה של בית חולים

כל כניסה של נזיר לבית חולים, כרוכה בחשש היטמאות למת בשני אופנים, ובשתי דרגות טומאה שונות: איסור דאורייתא של טומאת מת באהל,¹⁷⁴ ואיסור דרבנן מדין 'סוף טומאה לצאת', וכפי שיבואר:

א. טומאת מת באהל – אם יש מת באחד מחדרי בית החולים, ודלת חדר זה פתוחה, יטמא כל אדם בבית החולים שנמצא תחת אותה קורת גג (גם אם הוא נמצא בחדר אחר המרוחק משם), וזאת בתנאי שהדלתות בין המת לנטמאים פתוחות. טומאה זו היא מדאורייתא, כאמור לעיל.

171. בניגוד לימי קדם, שבהם לא היו בתי חולים, וכל חולה היה שוכב בביתו, והרופאים היו מטפלים בחולים בבתיהם.

172. המדובר הוא על אבר מן החי שיש עליו בשר, כך שאם היה מחובר לאדם היה יכול להיות לו חיות וקיום, ראה רמב"ם נזירות ז, ב, ועוד.

173. רמב"ם שם.

174. בסתם כניסה לבית חולים אין חשש נגיעה במת או נשיאת מת.

ב. סוף טומאה לצאת – חכמים גזרו (וכפי שיבורר להלן) שגם כשהמת נמצא בחדר שדלתו סגורה, אם אדם נמצא במקום שעתידים להוליך בו את המת בהמשך – אדם זה נטמא, כאילו היה עם המת באותו החדר.

לאור דברים אלו ברור למדי, שהחשש המרכזי שיש לחשוש לו כשנכנסים לבית חולים, הוא היטמאות בטומאת מת מדרבנו, מדין 'סוף טומאה לצאת', ולא מטומאת אהל דאורייתא, ונרחיב בטעם הדבר:

מי שרוצה שלא להיטמא בטומאת אהל מדאורייתא יכול בהחלט להימנע מלהיטמא בטומאה זו, כי הוא יכול לדאוג לכך שלא יהיה עם המת בשעת פטירתו (לצאת מהחדר בעת גסיסה וכדו'), וגם אם הדלת של חדר המת פתוחה, הרי שעיקר הבעיה היא במי שנמצא סמוך לו ממש, אך לא ביחס לרוב המבקרים בבית החולים, שכן בדרך כלל אנשים מתים בחדרי ניתוח, בטיפול נמרץ או במחלקות הפנימיות שבהן נמצאים חולים במחלות קשות, מה שאין כן במחלקות אחרות, כגון מחלקת עיניים, א"ג, אורתופדיה, וכדומה. חדרי הניתוח מופרדים מהציבור המגיע לבית החולים בכמה דלתות, משום חשש לזיהומים וכדומה. האפשרות שכל הדלתות הללו תהיינה פתוחות בבת אחת, כך שטומאת המת תצא ותטמא את האנשים הנמצאים במקום המיועד להמתנה לקרובי המשפחה – נמוך ביותר עד בלתי אפשרי, כיון שמדובר על 5-6 דלתות לפחות, שבדרך כלל הן סגורות, והרשות להיכנס דרכן היא רק לעובדים בעלי כרטיס הפותח את הדלת. כשמת נמצא במחלקה פנימית, מי שמבקר חולה אחר באותה מחלקה אכן עלול להיטמא, אך כלל האנשים הנמצאים בבית החולים, במסדרונות או במחלקות אחרות, שפעמים רבות נמצאות בקומות אחרות – נמצאים במרחק מספר דלתות לא קטן מהנפטר, וגם ביחס לדלתות אלו, הסיכוי שכולן תהיינה פתוחות בבת אחת, וטומאת המת תוכל לעבור דרכן ולטמא את השהים במחלקות האחרות – נמוך ביותר או אפסי, ואין צריך לחשוש לו.¹⁷⁵

לכן, החשש הסביר יותר שצריך לחשוש לו הוא בעיית 'סוף טומאה לצאת', שכן טומאה זו מדלגת על הדלתות הסגורות ויכולה לטמא גם אדם הנמצא במרחק רב מהמת, אם הוא נמצא במקום שעתידים להוציא אליו את המת.

175. כמובן שאם ידוע על בית חולים שדלתותיו הרבות פתוחות בדרך כלל, וכל טומאה בכל מקום שהיא יכולה לעבור בכל שטח בית החולים ללא הפרעה – נתייחס לכך בהתאם ונחמיר עקב כך.

אלא שסוג הטומאה והגדרתה, והיותה מדרבנן ולא מהתורה, מביא לכך שניתן להקל בדינו של הנזיר, מכמה טעמים, וכפי שנברר להלן. אולם תחילה נברר שאכן טומאה זו היא מדרבנן בלבד.

ב. 'סוף טומאה לצאת' – איסור דרבנן¹⁷⁶

דין סוף טומאה לצאת מופיע בחז"ל בכמה מקומות. כך למשל שנינו במשנה באהלות (ח,ו):

"שתי חביות ובהן כשני חציי זיתים מוקפות צמיד פתיל ומונחות בתוך הבית, הן טהורות והבית טמא, נפתחה אחת מהן – היא והבית טמאים וחברתה טהורה, וכן שני חדרים שהן פתוחין לבית".

כידוע, כחצי זית מהמת איננו מטמא, ולכן כשיש בבית שתי חביות סגורות, ובכל חבית כחצי זית מהמת – מה שבחבית לא נטמא, אך מה שבבית טמא, שכן שני חציי הזיתים שבחביות עתידיים לצאת אל הבית, ובתוך הבית הם מצטרפים ומטמאים. וכן הוא הדין בשני חציי כזית מהמת הנמצאים בשני חדרים מחדרי הבית: מה שבחדר לא נטמא, אך הבית עצמו טמא, כיון שבהמשך יוציאו אליו את שני חציי הכזית מהמת.

רואים אנו אפוא דינים הבנויים על העיקרון של 'סוף טומאה לצאת'. וראה גם במסכת אהלות, פרקים ג-ד, ועוד. אלא שנחלקו הראשונים והאחרונים האם טומאה זו היא מדאורייתא או מדרבנן:

1. שיטת הסוברים ש'סוף טומאה לצאת' הוא מדרבנן:

א. שיטת רש"י – בגמרא בביצה (לח,א) נאמר: "וכי לית ליה לרבי אושעיא ברירה – בדאורייתא, אבל בדרבנן אית ליה". ומפרש רש"י: בדאורייתא – כגון טומאת מת, לית ליה ברירה, ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני, כדאמרינן בסוכה (ו,א) דהלכות טומאה הכי גמירי להו". וכן כתב בעירובין (סח,א) לגבי דין כלים

176. חלק ניכר מהמקורות שהבאתי בנושא זה, ראיתי בספר 'טהרת פתחים', לרב לוי יצחק הלפרין.

הנתונים באיסקופה: "כולן טמאין – כל הכלים הנתונים בעובי האסקופה טמאין, ואף על פי שאינם באהל המת - מפני שאין אנו יודעין באיזו פתח יוציאנו, ופתח שעתיד לצאת בו מיטמא מיד, וטעמא ליכא, אלא הלכות טומאה הכי גמירי לה, ואפילו חלונות של טפח על טפח טמאין, דכיון דכולן סתומין – לא מוכחא מילתא בהי מפיק ליה".

ממקורות אלו משתמע שרש"י סובר שדין 'סוף טומאה לצאת' הוא הלכה למשה מסיני ("הכי גמירי לה") דהיינו שהוא מדין תורה.

לעומת זאת, בביצה י,א כתב רש"י (ד"ה כולם טמאים): "כל כלים המונחים בחלל הפתחים תחת עובי התקרה של פתח – טמאים, ואף על פי שאינו תחת הגג המאהיל על המת, שגזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה, שסופו לצאת דרך שם, וכאן אין אנו יודעים באיזה יוציאנו – הלכך כולם טמאים".

משמע אם כן שלדעתו דין 'סוף טומאה לצאת' הינו מדרבנן, וכן כתב בחולין (קכה, ב ד"ה טומאה).

ומצינו באחרונים שני הסברים שונים כדי ליישב את הסתירה בין המקורות הסותרים בדברי רש"י:

1. פני יהושע,¹⁷⁷ שו"ת משכנות יעקב,¹⁷⁸ שו"ת זרע אברהם¹⁷⁹: בביצה לח,א, רש"י מסביר את שיטת רבי אושעיא שסובר ש'סוף טומאה לצאת' הוא דין דאורייתא, ולכן אין בזה דין ברירה, דהיינו שגם לאחר שהוברר מאיזה פתח יוציאנו את המת, עדיין כל שאר הפתחים טמאים. לעומת זאת בביצה י,א, רש"י מפרש את דעת רבא הסובר שדין 'סוף טומאה לצאת' הוא מדרבנן, ולכן יש בו דין ברירה, שלאחר שהוברר מאיזה פתחים לא יוציאנו את המת, פתחים אלו טהורים.

לפי הסבר זה, הלכה כרבא, כי הוא בתרא, וממילא 'סוף טומאה לצאת' הוא מדרבנן, וכן פסק הצ"ח (ביצה י,א בפירוש תוס' ד"ה ב"ש).

177. ביצה י,א.

178. יורה דעה סוף סימן עג.

179. סימן יז.

2. שער המלך,¹⁸⁰ חזו"א¹⁸¹: באמת דין 'סוף טומאה לצאת' הוא גזרת חכמים ולא דין תורה, אך כיוון שעיקרו מדאורייתא – מדין טומאת אהל שהיא מן התורה – הרי שלמרות שהוא מדרבנן, החמירו בו ואמרו שאין בו ברירה, ולכן גם לאחר שהחליטו מהיכן יוציאו את המת – שאר הפתחים מטמאים.

סוף דבר, דעת רש"י להלכה היא שדין זה הוא מדרבנן, לפי כל ההסברים בדעתו, וכפי שנתבאר.

ב. שיטת הרמב"ם: הרמב"ם בהלכות טומאת מת (ז,ב) פוסק שיש דין ברירה ב'סוף טומאה לצאת', וזה לשונו:

"המת בתוך הבית ובו פתחים הרבה, בזמן שכולם נעולים – כולם טמאים, והיושב בצד כל פתח מהן תחת התקרה היוצא על הפתח – נטמא. נפתח אחד מהן או שחשב להוציאו באחד מהן ואף על פי שחשב אחר שמת המת, אפילו חשב להוציאו בחלון שהיא ארבעה על ארבעה – הציל על הפתחים כולן, ואין טמא אלא כנגד הפתח שנפתח או שחשב עליו, והשאר טהורין, מפני שהן נעולין, והרי אין הבית כקבר סתום".

נראה לענ"ד שיש ללמוד מהלכה זו שלדעתו דין 'סוף טומאה לצאת' הוא מדרבנן, שכן אם הוא היה מדאורייתא – היה צריך לפסוק שהברירה אינה מצילה את שאר הפתחים, אלא מרגע הברירה ולהבא, ולא למפרע, אך הרמב"ם אינו מחלק בזה, והוא כותב ששאר הפתחים ניצלו, ומשמע שגם למפרע, וזה ייתכן רק אם דין 'סוף טומאה לצאת' הוא מדרבנן.¹⁸²

ג. שיטת הר"ש: כתב הר"ש בפירושו למשנה באהלות פרק ג:

"להציל הטומאה על הפתחים – ...אי נמי לענין כל הכלים המונחין בחלל הפתחים תחת המשקוף של פתח הבית מבחוץ, אף על פי שהפתחים סגורים

180. הלכות עירובין ה,ז.

181. דמאי סימן ט, אות כא.

182. אמנם נחלקו האחרונים האם כוונת הרמב"ם שמציל רק מכאן ולהבא או גם למפרע, ואני כתבתי את אשר נראה לענ"ד בדעתו, שכוונתו שמציל גם למפרע.

ויש בו אהל המת ואהל שעל הכלים, גזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת טומאה, שסופו של מת לצאת דרך שם, וכאן אין אנו יודעין באיזה מהן יוציאנו”.

נמצא שסוף טומאה לצאת הוא גזרת חכמים.

ד. שו”ת התשב”ץ (חלק ג סימן א):

”אבל נראה בנדון הזה שהביתים הם טהורים, ממה ששינונו בפ”ד ממס’ אהלות (מ”א): מגדל שהוא עומד באויר וכו’ היה עומד בתוך הבית טומאה בתוכו הבית טמא, טומאה בבית מה שבתוכו טהור, לפי שדרך הטומאה לצאת ואין דרך הטומאה ליכנס, וכיוצא בו שנינו שם (מ”ב) בתיבת המגדל, והביאנה בגמרא בפרק העור והרוטב (חולין קכה,ב), ואף על פי שהבית שיש בו פתחים הרבה אם הם כולם פתוחים כולם טמאים, אף על פי שחשב להוציאו באחד מהם, וכן זיז שיש בו פותח טפח מביא את הטומאה, אפילו הכי כשמת בבית מה שבתוך המגדל טהור, שלפי שאין דרך להכניס המת במגדל לא גזרו בו חז”ל, דמוכח בפרק משוח מלחמה (סוטה מד,א) שאין בכל זה אלא גזרה דרבנן, וכמו שכתב רש”י ז”ל בפירקא קמא דביצה ובפרק העור והרוטב, וכן בהסכמה הסכימו כל המפרשים ז”ל שאין בכל זה אלא גזרה דרבנן”.

-- וכן פסקו בשו”ת המהרי”ל סימן קנ, בש”ך יו”ד סי’ שעא סק”ח, שו”ת שבות יעקב ח”א סימן פה וח”ב סימן צד, ועוד רבים מהאחרונים.

2. שיטת הסוברים שסוף טומאה לצאת הוא מדאורייתא:

א. שיטה מקובצת לביצה (י,א):

”וזו אינו, שהרי כלל גדול שנינו להוציא את הטומאה בפותח טפח לא שנא פתחים גדולים סתומים לא שנא פתוחים. ומה שפירש רש”י ז”ל כאן שטומאה זו מדרבנן מפני שסוף טומאה לצאת אינו עיקר, והעיקר כמו שפירש בפרק משילין, שהלכה למשה מסיני היא, וכדמוכח סוגיא דהתם דבדאורייתא לית ליה לרב הושעיא ברירה, אלמא מדאורייתא היא”.

ב. לבוש יורה דעה סימן שעא:

"...ומן הטעם שאמרנו אף על פי שהדלתות נעולות אפילו הכי הבית טמא, כיון שסוף הטומאה לצאת לשם והוא הלכה למשה מסיני".

וכן פסק המג"א בסימן שיא סקי"ד ובסימן שמג סק"ב.

הכרעת ההלכה:

בשו"ת דבר שמואל (סימן רמ"ח) כתב, שדעת רוב הפוסקים היא ש'סוף טומאה לצאת' הוא מדרבנן, וכן יש להורות הלכה למעשה, וכן כתב בשו"ת זרע אברהם (סימן יז), ובשדי חמד, כללים מערכת ט', כלל מ"ד, וכן מורים ונוהגים כיום הלכה למעשה.

ג. מהות גזירת 'סוף טומאה לצאת'

בעל ספר "פתח האהל ומעשה רוקם", פתח את ספרו בזו הלשון:

"נסתפקתי הא דהפתחים טמאים, אי מטעם דרואין כאילו גוף הטומאה שם הואיל וסופה לצאת דרך הפתחים, וכך היתה הלכה למשה מסיני, או אפשר דההלכה היתה שנחשוב כאילו הדלת פתוח, הואיל וסוף טומאה לצאת ולפתוח את הדלת, רואין כאילו הוא עכשיו פתוח, וממילא הטומאה מתפשטת מבית לתחת המשקוף"

ואכן כבר הראשונים נחלקו במחלוקת זו, ונציג כאן את השיטות השונות בעניין.

שיטה א: חכמים גזרו שלמרות שכרגע המת סגור בחדר, ויש דלת סגורה המונעת מהטומאה לצאת ולטמא – מכיון שדלת זו עתידה להיפתח לכשיוציאו את המת מחוץ לחדר, אנו רואים כאילו הדלת פתוחה כבר כעת. בשיטה זו נקטו רבנו חננאל והראב"ה, וכן משמע מהמהרי"ט.

א. רבנו חננאל:

הבאנו כבר לעיל את הגמרא בביצה (י, א), וכתב שם ר"ח:

"והתנן באהלות פ"ז המת בבית ולו פתחין הרבה כולן טמאין. נפתח אחד מהן הוא טמא וכולן טהורין חישוב להוציאו באחד מהן כו'. עד ובית הלל אומרים אף משימות המת. פירוש: אלו הפתחים יש מהן שלהן כגון זיזין מבחוץ והמת בבית ומאהילין הזיזין שהן מחוץ הפתח על בני אדם או על כלים – כולן טמאין, שאין לך פתח שאינו עשוי לבוא ולצאת, וקיימא לן שכל פתח העומד להפתח כפתוח דמי".

ב. ראבי"ה (תשובות וביאורי סוגיות סימן אלף קלד):

"משנה היא בסוף פרק ח' דאהלות (מ"ז) וכן שנויה, שתי חביות ובהן כשני חצאי זיתים מוקפות צמיד פתיל ומונחות בתוך הבית טהורות, מפני שאין בכל יתדות וחבית זית שלם, והבית טמא, פירוש: מפני שבוקעת ועולה הטומאה לגבי הבית הוי זית שלם, וההיקף מהניא לכל חביו(ות) וחביות שלא יקבלו טומאה מן הבית. ומסיים התם: נפתחה אחת מהן היא טמאה והבית טמא וחבירתה טהורה, וכן שני חדרים שהם פתוחים לבית".

כלומר, המת מטמא אע"פ שהדלת סגורה כי הטומאה בוקעת ועולה. דבר זה עולה בקנה אחד עם הטעם שאנו רואים את הדלת כפתוחה.

ג. וכן משתמע מלשון שו"ת המהרי"ט (חלק א סימן צו):

"...כגון ההיא דפ"ז דאהלות, דתנן: המת בבית ובו פתחים הרבה כלם טמאים, פי' מטמא באהל אם האהיל השקוף על האדם ועל הכלים טמאים, ואף על פי שהם מוקפין בדלתות גזרו חכמים שלא יהא הדלת חוצצת בפני הטומאה, כיון שעומדת ליפתח כדי להוציא את המת – כפתוחה דמיא, והוה ליה אהל הטומאה"

כלומר, כבר כעת כשהדלת סגורה היא איננה חוצצת בפני המת כי היא עומדת להיפתח. זאת אומרת שאנו מחשיבים אותה כבר כעת כפתוחה.

שיטה ב: חכמים גזרו שכיון שהמת עתיד לצאת מחוץ לחדרו ולעבור במקומות מסויימים, אנו רואים את אותם מקומות כאילו המת נמצא שם כבר כעת. זאת אומרת, אף על פי שהמת סגור בחדר, אנו רואים אותו כאילו הוא נמצא מחוץ לחדר. שיטה זו הובאה בדברי הרא"ש, רבנו ירוחם ותרומת הדשן.

א. הרא"ש (הלכות טומאה סימן ט):

הבאנו כבר לעיל את המשנה באהלות העוסקת בכשני חציי זיתים הנמצאים בשתי חביות שונות או בשני חדרים שונים. הרא"ש מסביר משנה זו כך:

"וכן לפעמים בשני בתים זה לפניו מזה וטומאה בפנימי ואין טומאה בחיצון, ומותר כהן לעמוד בפנימי אצל הטומאה ואסור ליכנס לחיצון, כגון ב' חדרים פנימים הפתוחים לבית ובכל אחד מהן כחצי זית מן המת ודלתות מן החדרים נעולות (בהן) וכהן באחד מהן טהור, כיון דאין בו אלא חצי זית, אבל לבית אסור לכהן ליכנס שם, דסוף טומאה לצאת. ורואה אני כאילו ב' החצאי זיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנס בחדרים כיון שדלתותיהן נעולות, ודבר זה מפורש במשנה אחרונה בפ"ח דאהלות".

כלומר, לדעתו טעם ההלכה של סוף טומאה לצאת הוא, שלמרות שחצאי הזיתים סגורים בחדר, אנו רואים אותם כאילו כבר כעת הם מונחים בבית, במקום שהם עתידים לצאת אליו, ולא בגלל שאנו רואים את דלת החדר כפתוחה.

כדברים אלו, בפירוש משנה זו, כתב גם רבנו ירוחם בתולדות אדם וחווה (נתיב כח חלק ד דף רלח טור א).

ב. תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן כד):

"על אשר דרשתני על אשר מחמירין הכהנים שלא לצאת בשערי החצרות והעיר ושער בית הקברות, עד שעבר המת חוצה לאותן שערים ופתחים, משום דסוף טומאה לצאת, כדתנן בפ' קמא... דע כי לא מקרוב בא, כי זה הוא קרוב לארבעים שנה, שהיה יום הנועד בארפור"ט, והיו שם ה' זקנים מה"ר איכל, מה"ר ליפמן, מה"ר נת"ץ, מה"ר יחזקיה, מה"ר אברהם כ"ץ ז"ל, ושם נתחדשו אלו הדברים כך הוגד לי באגר"א. וגם נמצא פה אצלנו בנימוקי שנתחדשו לפני שאירי מה"ר שלום, שכתב שמה"ר מאיר ס"ל אסר לכהנים בווי"נא שיצאו דרך שער העיר שסוף המת לצאת שם עד לאחר שעבר המת

חוצה. אבל כתב ג"כ שמה"ר שלום ז"ל לא חשש לאסור זה, וכן נראה נמי דלא נהגו ליזהר בגבולינו בזה. ונראה הטעם כיון דרש"י פירש בפ' הדר, דמה שטמא הפתח שסוף הטומאה לצאת שם אף ע"פ שאינו תחת האהל של מת הלכה למשה מסיני הוא, ואין טעם בדבר. נוכל לומר כיון דמילתא בלא טעמא הוא הבו דלא לוסיף עלה, ונימא דכך היא הלכה דוקא באותו פתח שמוציאין אותו תחילה מתוך האהל אל תוך האויר, הואיל ובאותו יציאה נטהר האהל יאמרו האהל הלכה שאותו פתח טמא ולא מכאן ואילך, ואין לתמוה על חילוק זה".

נמצא אפוא, שבעל תרומת הדשן מתיר לכהנים לעבור תחת שערי העיר בזמן שיש מת באחד מבתי העיר, משום שדין סוף טומאה לצאת הוא דווקא כשמוציאים את המת מהפתח ואז מה שבתוך הפתח, כלומר הבית – נטהר, אך במקרה של שערי העיר, שאויר מפסיק בינם לבין הבית שהמת נמצא בו, והאויר אינו נטהר כשהמת יוצא משער העיר, כי ממילא האויר טהור (שהרי אין עליו אהל) – בזה אין בעיה של סוף טומאה לצאת.

והנה, אם הטעם של סוף טומאה לצאת היה משום שרואים אנו כאילו הדלת פתוחה, כדעת הר"ח והמהרי"ט, יכול היה תרומת הדשן לומר שהסיבה שאין לחשוש לטומאה בשער העיר היא כי למרות שדלת ביתו של המת פתוחה – הטומאה אינה מגיעה לשער העיר, כי יש אויר המפסיק בינתיים. אולם תרומת הדשן אינו אומר טעם זה, והוא נזקק להביא סיבה אחרת להיתר, ודבר זה מלמד שטעם דין סוף טומאה לצאת הוא משום שאנו רואים כאילו המת נמצא כבר במקום שאליו עתידים להוציא אותו, ודבר זה נכון גם ביחס לשערי העיר, ולא איכפת לי שאויר מפסיק בינם לבין בית המת, ולכן מדין סוף טומאה לצאת היינו צריכים לטמא את אותם שערים. ואף על פי כן בא תרומת הדשן ומטהר את השערים מהטעם המחודש שכתב.

ד. הכרעת ההלכה

דין חצאי הזית הנמצאים בחדרים וכו' נפסק בשו"ע (יורה דעה שעא,ג), וזה לשונו:

"שני חדרים פתוחים לבית, ובכל אחת חצי זית מהמת, ודלתותיהם נעולים, הבית טמא והם טהורים; ואם נפתחו, גם הם טמאים".

ובטעם הדבר כתב הש"ך (שם ס"ק ו): "הבית טמא כו' – דסוף הטומאה לצאת, ורואה אני כאילו שני החצאי זיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהם נעולות, אבל כשנפתחו – חזרה הטומאה מן הבית לחדרים".

וכן כתב הט"ז (שם ס"ק ה): "הבית טמא והם טהורים – הואיל ואין בכל אחד אלא חצי זית שהוא חצי שיעור, והבית טמא דסוף הטומאה לצאת דרך שם, ורואין כאילו שני חצאי זיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהם נעולים".

זאת אומרת, שהם נוקטים שטעם הדין הוא כדעת הרא"ש ותרומת הדשן, בטעם ההלכה.

וראוי לציין שמקרה זה מוכיח שהטעם של סוף טומאה לצאת הוא שרואין אנו כאילו המת שם, שכן לא ניתן לומר במקרה זה את הטעם השני, כאילו הדלת פתוחה עכשיו, שהרי אם זה היה טעם הדבר, היינו צריכים לטמא גם את החדרים, והמשנה והשו"ע מטמאים רק את הבית ולא את החדרים, ומכאן שרואים את דלתות החדרים כסגורות ולא כפתוחות

וכן פסקו האחרונים בעניין הילוך כהנים דרך שערי העיר כשעתידיים להעביר שם מת, כמו שפסק תרומת הדשן.

וכן פסק השולחן ערוך (יורה דעה שעא, ד):

"חצר המוקפת זיזין ואכסדראות, וטומאה באחד מהבתים, אם כל פתחי הבתים והחלונות נעולים, טומאה יוצאת לתחת הזיזין והאכסדראות; והטעם, משום דהואיל וסוף הטומאה לצאת דרך שם, רואין כאילו יצאה; ולכן יש מחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם (פסקי מהרא"י סימן כ"ד), ויש מתירין (שם הביא בשם י"א), והמקיל לא הפסיד במקום שלא נהגו להחמיר...".

וכן פסקו שם הט"ז ועוד אחרונים.

נמצא אפוא שהאחרונים פוסקים להלכה שטעם סוף טומאה לצאת הוא לא משום שרואים את הדלת כאילו היא פתוחה, אלא משום שרואים את המת כאילו הוא כבר נמצא שם כעת.

ה. 'סוף טומאה לצאת' לא נגזרה על הנזיר

משניות ב-ג בפרק ז' במסכת נזיר, הדנות בסוגי הטומאות, בדרגותיהן ובדרך שהנזיר נטמא בהן ונטהר מהן, כפי שכבר הבאנו בפרק הקודם, פרק ו, אינן מתייחסות לטומאתו ולדרך טהרתו של נזיר שנטמא ב'סוף טומאה לצאת'. גם הברייתות במסכת מכות ובמסכת שמחות שהבאנו בפרק הקודם, המלמדות את סוגי הטומאות שנזיר נטמא בהן, ושניתן ללמוד שהן מטמאות גם את הכוהנים – גם הן אינן מזכירות את דין סוף טומאה לצאת, וזאת למרות שמקורות אלו עוסקים גם בטומאות דרבנן, כגון סככות ופרעות, בית הפרס, ועוד. למעשה אין מקור מפורש בחז"ל העוסק בנזיר שנטמא ב'סוף טומאה לצאת'. ויש להבין מדוע זה כך.

לענ"ד, הסיבה היא שחכמים לא אסרו על הנזיר להיטמא בסוג טומאה זה. ונסביר את הדברים:

כפי שכתבנו בפרק הקודם, פרק ו ('דיני טומאת חרב כחלל בנזיר'), יש בנזיר קולא מיוחדת שאין בכהן, שנזיר אינו אסור להיטמא אלא ל'עצמו של מת' ולא ל'כלי שני', כמו 'חרב כחלל', שאף על פי שהכלי טמא בדרגת מת, סוף סוף הוא איננו מת או חלק ממנו, ולכן מותר לנזיר להיטמא לו ולשכמותו, וכפי שביארנו שם בהרחבה על פי המקורות.

ונראה לענ"ד שכך הוא בדיוק גם בדין 'סוף טומאה לצאת'. הטעם שהבאנו לעיל, ושנפסק להלכה, שחכמים גזרו טומאה זו משום שאנו רואים כאילו המת נמצא במקום שהוא עתיד לעבור בו, ולא בגלל שהדלת הסגורה נחשבת כפתוחה, מלמד שבטומאת 'כלי שני' עסקינן. אם הדלת נחשבת כפתוחה – אזי המת עצמו מטמא את מי שנמצא מחוץ לדלת, אך אם הדלת סגורה והיא גם נחשבת כסגורה, ובכל זאת אנו רואים כאילו המת נמצא כבר במקום שעתידים להוציא אותו אליו בהמשך, אזי איסור הטומאה הזה אינו אסור אלא לכהן, ולא לנזיר, שכן נזיר אסור רק בטומאה ממשית, ולא בדבר שנחשב כטמא, אך הוא אינו מעצמו של המת, והוא כ'כלי שני' – טמא רק מכח ההלכה וההגדרה ולא מכח המציאות הממשית.

ואמנם יש מהראשונים שכתבו שאפילו כהן אינו מוזהר על 'סוף טומאה לצאת'. כגון הכל בו (הל' אבל פה:), שהובאו דבריו בבית יוסף (יורה דעה סימן שעא). וזה לשונו:

”ר”י מאיור”א הראה להרב ר’ נתנאל שאין כהן מוזהר על סוף טומאה לצאת, ואפילו תחת הזיזין ועל אסקופת הפתח יכול לעמוד, ובלבד שלא יהא שם חור פותח טפח להביא את הטומאה עד כאן”.

וכן כתב בשו”ת הרדב”ז (חלק א סימן תעו):

”ועוד שאין נזיר מגלח על טומאת הפתחים עד שיהיה עם המת תחת האהל יחד, וכן כתב הרמב”ם פ”ז מהלכות נזיר, וז”ל: כל אלו הי”ב טומאות שמנינו וכו’ או היה הנזיר ואחת מטומאות אלו באהל אחד הרי זה מגלח וכו’, משמע בהדיא דדוקא בהני מגלח אבל לא על טומאת הפתחים, כיון שאינו ביחד תחת אהל אחת. ושנינו בתוספתא דכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה. ואף על גב דאיכא מאן דאמר דשבשתא היא ולא סמכינן עלה, מכל מקום הבו דלא לוסיף עלה לאסור אפי’ שאר פתחים, וכיון שנהגו הכהנים במקומנו שלא ליזהר בזה, מנהג אבותינו תורה היא, ואין לשנות מנהגם”.

נמצא שהוא מתיר לכהנים להיטמא ב’סוף טומאה לצאת’, ואם מותר להם – כל שכן לנזיר, שממנו למדים את דין הכהן.

לאור דברים אלו, יכול הנזיר להיטמא לכתחילה ב’סוף טומאה לצאת’, כמו שהוא יכול להיטמא לכתחילה בכלים שנגעו במת. וכיון שזהו הטעם העיקרי שיש לחשוש לו בכניסה לבית חולים, הרי שחשש זה אינו שייך בנזיר, ונזיר יכול להסתובב במסדרונות בית החולים כרצונו, ואין הוא צריך לחשוש לטומאה זו.¹⁸³

183. בפוסקים הובאו טעמים נוספים להיתר לכהנים להיטמא בטומאת ’סוף טומאה לצאת’, וכמובן אם הדבר מותר להם מסיבות אלו, כל שכן שהדבר מותר גם לנזירים. טעמים אלו שייכים במקרה שכהן נכנס לבית חולים לצורך רפואי אישי (בדיקה או טיפול רפואי), או כדי לבקר חולה:

א. כניסה לצורך רפואי אישי: אם המדובר הוא על מצב של פיקוח נפש ובחולה מסוכן עסקינן, פשוט שהדבר מותר, ככל דיני התורה הנדחים בפני פיקוח נפש, וכן הדין במצב של ספק פיקוח נפש (מהר”ש ענגיל ח”ג סימן כז). ונחלקו האחרונים במצב שאין בו סכנה לחולה: יש שהחמירו שלא להיכנס לבית החולים (שו”ת משנה הלכות ח”ד סימן קמו), ויש שהתירו אם אין שם טומאה קבועה (שו”ת שבט הלוי ח”ח סימן רנט). אלא שכאמור לעיל, דינו של הנזיר קל מדינו של הכהן והיתרו פשוט יותר.

כמובן הדברים אמורים, בבתי חולים בהם אכן אין חשש להיטמאות בטומאת אהל מדאורייתא כפי שהסברנו בראשית הפרק, אך אם ישנו בית חולים שבו יש חשש ממשי להיטמא בטומאה דאורייתא – יש לחשוש לסתם הסתובבות במקום ולהתיר זאת רק כשיודעים שכעת אין מת בבית החולים.

ו. סיכום

דינו של הנזיר קל מדינו של הכהן באשר לאפשרות להיטמא ב'סוף טומאה לצאת', משום שטומאה זו היא כמו 'חרב כחלל', היינו שהיא טומאה שהיא 'כלי שני', ולא מחמת עצמו של מת, וכיון שכך מותר לנזיר להיטמא לה לכתחילה, על פי מה שנתבאר בפרק ו', בעניין 'דיני טומאת חרב כחלל בנזיר'. וכן כתבו הר"י מאיוורא, והרדב"ז.

ב. כניסה לצורך ביקור חולים: נחלקו הראשונים האם ביקור חולים הוא מצווה מדאורייתא (בה"ג מצוות עשה לו, ועוד) או מדרבנן (רמב"ם הל' אבל יד, א), והנפק"מ היא שלמאן דאמר שזה מצווה מדאורייתא – הרי היא דוחה איסור דרבנן של 'סוף טומאה לצאת'. ויש שכתבו להתיר כניסת הכהנים לבתי חולים גם למאן דאמר שזה מצווה דרבנן, אם מבררים קודם הכניסה שלפחות באותו רגע אין מת בבית החולים (שו"ת תשורת שי ח"א סימן תקנט).